

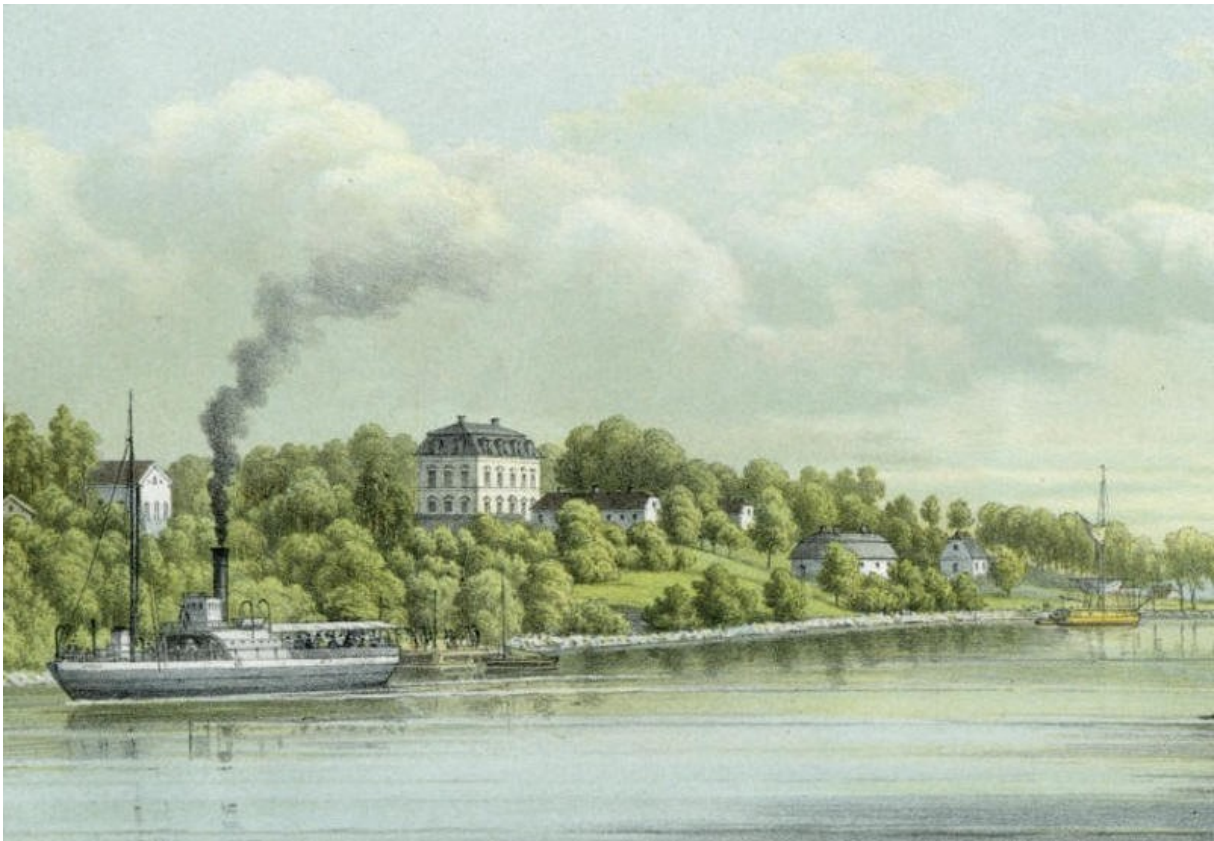

Som släktforskare möter man många livsöden och många olika förutsättningar. Vissa berör mer än andra. Thyra var min morfars moster. Om henne har vi inte vetat mycket och vi har kanske inte haft anledning att ta reda på mer. Men det finns saker i hennes berättelse som berör och många obesvarade frågor. Hur kom det sig att hon förknippades med ord som: ytlig, bortskämd, utan empati? Hur kom det sig att hon levde sista delen av sitt liv utan släkt och vänner runt sig?

Här kommer ett försök att bredda bilden av Thyra och att synliggöra de förutsättningar och livshändelser som formade hennes mycket långa liv.

// Christina Iderbring Västerås 2021

Thyra Elise Antoinette Björkman (1874–1967)

Färglitografi av Fredrik Wilhelm Alexander Nay ca 1870

Tänk, att som Thyra födas på ett slott, vackert beläget vid Mälaren och i en familj med spännande förflutet och mycket pengar. Med en mamma som trippar runt i slottet i fina skor av guldskind. Det måste väl ändå vara något speciellt? Ja, det var nog speciellt, men kanske inte på det sätt man först tänker sig. Thyra fick verkligen leva i en tid av förändring.

Thyras föräldrar Axel och Ebba var kusiner och båda uppväxta i borgerlig societet. Axel i bruksmiljö i Sverige och Ebba i fin slottsmiljö i Finland.

Om brukspatron Axel kan man bl.a. läsa i hans barnbarn Carl Almqvists kåseri från 1961:

Konventikelplakatet hade visserligen upphävts 1858, men det hindrade inte att morfar, innan han med sin familj for till högmässa i Järfälla kyrka, låste in både tjänstefolket och hunden Bosco. Bådadera tog sig dock ut, tjänstefolket till sina väckelsemöten och Bosco i tid för att när orgeln intonerade slutpsalmen, ge upp ett högljutt tjut i kyrkan.

Morfar var känd som en värd, som med sina roliga historier kunde hålla målron vid makt. Var det historien om kungatalaren, vars tal skulle börja: "Eders Majestät, som buri spiran..." men som då högtidsögonblicket var inne, trasslade in sig: "E. M., som spiri buran, som buri spuran..." Eller banvakten, som skrek efter det tåg som skulle utplantera tågpersonalens familjer utefter linjen: "Stopp, stopp!!! Jag har fått galen hustru och galna barn!!!" Vid ett sådant tillfälle brukade någon av gästerna bönfälla: "Hör upp, go'a brukspatron! Jag förgås av skratt!"

Om sin mormor Ebba skriver barnbarnet Carl:

"Hon var i sin ungdom en skönhet. Att hon klädde sig väl, då såväl kultiverad smak, fördelaktigt utseende och pekuniära resurser stodo henne till buds, är givet. Gärna underkastade hon sig en timslång järnvägsresa att stå, för att hålla sin fina klänning fri från skrynlor..."

Vid 21 års ålder var hon mor till tre barn och detta förklarar i viss mån, att hon blev omogen som uppfostrarinna och med tiden klen och nervös. (Tålte ej höra hårt bröd knapas)."

Thyra hade 3 syskon: Albert, Anna och Elin. De var alla tre i skolåldern när Thyra föddes. Detta är det enda kortet på Axel och Ebbas barn. Där finns inte Thyra med. Varför finns inget mer kort på barnen?

När Anna och Elin var i Schweiz på pension, var Thyra själv utan sina syskon, vilket blev ensamt då barnen förbjöds att leka med övriga barn på gården.

"Hur hade barnen det på Görväln – egentligen? Carl Almqvist berättar i sitt kåseri vad han hört av sin mamma Anna. De var strängt hållna, måste tidvis bara tala franska, skulle "om tyskarna vunne" det fransk-tyska kriget 1870–71 få "ett kok stryk". Verkställdes hotelsen?

Carl berättar också: "Förutom salt och hårt bröd var allt inlåst och utportionerades för varje mål av "Hennes nåd". Var hon själv förhindrad, lämnade hon nycklarna ej åt sin äldsta, hushållsintresserade dotter, utan åt Elin. (Kanske för att tomrummet efter den ordinarie husmodern skulle förnimmas mer). Strängheten gällde även barnen, för vilka hon icke hyste moderliga känslor, utom för den yngsta dottern. Förklaringen var den att: "Thyra är gjord av ett finare ler än ni".

En annan dotterson, Bertil Lundman, skriver i sina "Minnen": Likaledes hade familjen franska lärarinnor till döttrarna: den glada mademoiselle Hoiquin och den lärda och allvarliga mademoiselle Abegg..."

Men Axels lungproblem förvärrades och han fick tillsammans med sin fru Ebba vistas i varmare klimat på vintrarna. Flickorna fick då antingen vara på "pensionsvistelser" i Schweiz eller hos fastrarna på Högfors bruk." // Utdrag ur Christina Zetterbergs dokument om Anna Björkman

Axel och Ebba hade ett mycket kärleksfullt äktenskap. De levde ett flärdfullt liv med fester och fina middagar.

Ebba formligen dyrkade Axel och när Axel blev sjuk och fick rekommendation att flytta söderut på höst och vinter, följde Ebba med. Trots att det innebar att de fick lämna sina fyra barn hemma, dvs flickorna hos Axels syster Josephine på Högfors bruk och Albert på internatskola.

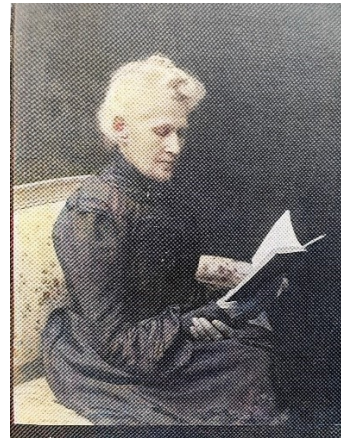

De vistades bl.a. i tyska Wiesbaden, i franska Mentone och i Italienska Pallanza vid Lago di Maggiore.

George Barnard:
Social life at the rear of the Kurhaus, 1843 //

Högfors var ett av de många bruk som släkten Björkman ägde. Där samlades barn och barnbarn till Axel Ulrik Björkman. Vid tiden för Thyra och hennes systrars vistelse hos faster Josefine vistades både äldre och yngre barn där, men egentligen ingen i Thyras ålder.

Faster Josefine var änka och hos henne bodde då enligt kyrkboken hennes barn: Oscar, Ludvig, Gerhard, Anna Maria, Aimée och Ebba. De var alla mellan 20 och 32 år. Med Ebba bodde även hennes små barn Eva och Valter, 2 och 1 år. Det var alltså en stor familj som dessutom ofta hade besök. Hur mådde Thyra i den miljön? Hon var 10–12 år de vintrar hon och hennes systrar bodde där. Fick hon gå i skola där?

Det finns mycket varmt och trevligt skrivet om atmosfären och familjerna på Högfors men vi vet också att flera i släkten Björkman hade problem med psykisk ohälsa. Hur påverkade det Thyra att det inte bara var hennes mor och bror som var psykiskt instabila?

" Om kvinnorna i den generationen berättades det inte mycket för mig när jag var barn. Jag visste att flera av dem varit psykiskt sjuka och att en hade tagit sitt liv. När jag frågade varför, var svaret: "De klarade inte av den hårda världen, helt enkelt". Inget mer." // Marika Lagercrantz ur programmet till föreställningen Florrie. (Marikas farmors mor var kusin till Thyra)

Behöll Thyra kontakten med kusiner och syslingar på Högfors när hon blev vuxen? Det vet vi inte, men Thyra nämns inte direkt i brevväxlingarna mellan hennes syster Anna och kusinerna på Högfors eller i andra dokument. På Högfors vistades vid den tiden fler författare och andra kulturpersonligheter.

Thyra och hennes systrars enda kontakt med föräldrarna när de vistades på Högfors var genom brev. Ebba skrev i stort sett alltid på franska medan Axel skrev på svenska. Nedan ett brev skrivet till flickorna hösten 1884, dvs Thyra var bara 10 år den vintern.

Wiesbaden 28 november 1884.

Kära flickor!

Vi hafva haft ganska kallt här några dagar. . . Ehuru doktern enträget ville att jag skulle gå ut äfven de kalla dagarna, höll jag mig ändå inne, ty jag hostade mer, då jag varit ute och inandats den kalla luften. . . Onsdags undersökte doktern mitt bröst, med det på senare tider vanliga utsätandet: det går framåt, men långsamt.

Både Doktor L. och jag skrifvit till Sigurd Levén, och jag väntar förgäfvos sedan i Onsdags svar från honom.

Jag ska skriva till faster Josephine så snart jag får svar från Levén, ty hans bref blir troligen afgörande, om jag får komma hem eller ej i vinter.

Thyra har väl fått sin bok, och Ni de bref, vi avsände härifrån den 22 och 23 ds; Ni finge troligen dem på samma gång i Thursdags morgse, per Krylbo.

Aftidningstelegram i Könische Zeitung ser jag att det i går morgen var 12 grader kallt i Stockholm, då hafva väl ni 15 grader.

Helsa så hjertligt den snälla Faster från Mamma och mig, äfvensom Aimée.

Wären snälla, uppmärksamma och lydiga samt gören allt Edrert till, att göra bärdan sätt för Faster, att hafva velat emottaga Eder. Jag sänder eder mina bästa hälsningar och förblifver eder alltid ömt tillgifna Pappa.

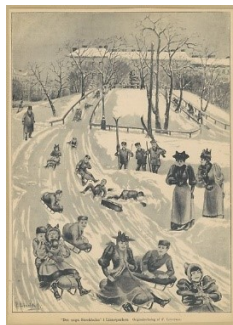
Chères Anna, Elin et Thyra!

...elles vous apprendre aussi que la santé de papa ne fait pas de grande progrès vers le mieux. . .

När familjen sålde släktgodset Görväln 1882 i samband med att Thyras far Axel blivit sjuk och inte orkade med skötseln, flyttade familjen in till Humlegårdsgatan 1 i centrala Stockholm. Lägenheten låg i ett hus, som låg där Östermalmshallen byggdes 1888. Familjen Björkmans lägenhet innehöll 8 rum!

Att bo i en lägenhet på Östermalm var inte riktigt detsamma som att bo på landet, med tillgång till stor park och närheten till Mälaren. Men närheten till Humlegården kanske uppvägs det?

När Thyra var 12 år dog hennes älskade far, Axel. Han som stått för kärleken och glädjen. Han dog på en kurort i Tyskland men stoftet fördes hem till Sverige och han begravdes på Norra begravningsplatsen i Solna. Hennes Mor Ebba var då 42 år med vacklande mental hälsa.

Thyras bror Albert hade egna problem och blev med åren mer och mer alkoholiserad och dog ung.

"Efter mannens, Axels, död 1886 blev Ebba tungsint, sjukligt misstänksam och vårdades troligen på något sjukhem. Förhållandet till de vuxna barnen var inte bra. Ebba omyndigförklarades (liksom sonen Albert) och dog slutligen 1898. Kanske var barnen lättade, men skuldkänslorna skulle nog följa dem hela livet. Lättnad skuld. Och skuld över lättnaden."

// Utdrag ur Christina Zetterbergs dokument om Anna Björkman

Efter sin fars död följde ett liv med ständiga uppbrott. Ebba flyttade runt tillsammans med sina döttrar till olika adresser på Östermalm. Eftersom Ebba var sjuklig och tillbringade perioder på sjukhem blev det Thyras systrar som fick ta hand om Thyra.

Stora syster Anna gifte sig året efter med deras kusin Sven Almqvist, så det blev Elin som nog tog det största dagliga ansvaret för Thyra vid den här tiden. Elin bodde kvar hos deras mor Ebba tills Ebba dog 1898. I gamla brev från Thyras faster Eugenie på Algö kan man läsa att Elin på somrarna, tog med sig Thyra ut från staden under de första åren efter faderns död.

"Jag har förnärvarande besök af Elin och Thyra Björkman, de äro sedan en vecka inflyttade från Dalarö, der de tillbragt tvenne månader och de njuta af att få vara en vecka eller par här på riktiga landet." // augusti 1887"

Elin och Thyra flytta om Fredag ut till Fagernäs på Wermdö, der de skola under 6 veckor bo inackorderade hos Hofintendenten Nyström." // Sven till brodern Robert maj 1888

Elin var 8 år äldre än Thyra, kanske drömde hon om sin egen framtid. Om att möta sin drömprins. I stället fick hon ta ansvar för sin lillasyster och sedan sin sjuka mamma. Elin gifte sig så småningom med postmästare Fredrik Lundman efter att deras mor dött 1898. De flyttade då ner till Skåne.

Thyras uppväxt var fylld av ängslan, sjukdom och förväntningar, men mycket lite stöd och relevant utbildning för det liv som väntade i framtiden. Det var också ett isolerat liv utan umgänge med skolkamrater.

Det Thyra kunnat lära sig av sin mor, var känslan av att vara "fin", att kunna föra sig i fina kretsar, vara klädd i senaste modet och konversera på franska.

Tyvärr var det inte egenskaper som Thyra skulle behöva när hon själv skulle skapa sig sin framtid. Thyra var vacker och mycket mån om sitt yttre.

Thyras mor umgicks mer och mer i inflytelserika, frireligiösa kretsar. Många präster i landet ägnade sig åt väckelsemöten i hemmen och så småningom i mindre lokaler. Naturligtvis följde Elin och Thyra med sin mor på dessa "bjudningar".

"När konventikelplakatet upphörde 1858, kom en våg av religiös väckelse till Sverige under inflytande från England och USA. Frikyrkoförsamlingar bildades, men även inom statskyrkan skedde förnyelse....."

"Societeten hade patent på religion under 90-talet. Vanlig kyrksamhet dög inte....." // Annastina Alkman

Bertil Lundman skriver om sin mormor Ebba: *"...Hennes pietism gjorde dock att hon umgicks flitigt i kyrkliga och lågkyrkliga kretsar bl.a. hos en rik kapten Ahlberg som hade en s.k. "salongspietism"....."*

Bankdirektören, f.d. kapten John Ahlberg höll "Salongsmöten" var fjortonde dag i olika hem efter inbjudan på kort. "Han var en strålande kristen, som i tid och otid vittnade om den lycka han funnit i Gud."

Sin blivande man Arvid Lorentz Rydén träffade Thyra antagligen i de religiösa kretsar där hennes mor umgicks. Han var 17 år äldre än henne och kanske den fadersgestalt hon saknat.

Arvid Rydén var en omtyckt kyrkoherde från Skärstad i Jönköping. Han ägnade sig också åt den nya vågen av frireligiösa funderingar.

Den kände Skärstadbon häradsdomaren Viktor Nilsson i Hillinge berättar i boken att Rydén först predikade i kyrkan på söndagsförmiddagen och därefter hade bibelförklaringar i missionshuset på eftermiddagen. Han tillhörde styrelsen för Jönköpings Missionsförening. Han dog helt ung i Skärstad 1897 och saknaden var stor efter denne prästman. // ur Skärstadsboken 2020

Arvid var alltså en omtyckt präst, men också en man som nyligen drabbats av stor sorg. Han var änklings med två barn, 8 och 10 år. Bara två år innan han träffade Thyra hade hans hustru och tre av deras barn dött inom loppet av 3 år av olika sjukdomar.

Hur var Thyra klädd vid sitt bröllop?

I januari 1895 gifte sig Thyra i Stockholm med komminister Arvid Lorentz Rydén. Vigsselförrättare var Hovpredikant J. Bring.

Arvid Rydén

Hur förberedd var då Thyra 20 år, inför sin roll som prästfru på landet och styvmor till två barn som tidigt förlorat sina syskon och sin mor?

Från Hia Björkenheim (kusin till Anna och Thyra) till Anna Almqvist

Helsingfors slutet av 1894ja den kärleken, den kärleken. Jag tror nästan Elsa har rätt då hon säger: "Den saken begriper du inte" – Men säkert är att jag minst af allt skulle tro att Thyra skulle blifva styvmor och prästfru på LANDET. Stackars barn nog kommer styfmorskallet att kosta henne mången nu ej beräknad tår. – Att vid 21 års ålder taga hand om en 8 och 11 årings uppfostran är lite djerft...Thyra Rydén!! Jag måste skratta när jag tänker mig henne som gift...Men Anna nog tycker jag ändå att om man skulle gifta sig man ej skulle vilja vara No2. – Men annars tänker jag som du och tror att just i dessa förhållanden det bästa hos henne skall komma att kväfva det sämre. Jag menar ett lugnt kärleksfullt hemlif på landet....

Från Anna Åkerhielm till Anna Almqvist

Högfors den 24 jan. 1895 ...Tack slutligen för inbjudningen till Thyras bröllop! Jag tycker mycket om att få vara närvarande vid sådana högtider inom släkten... Men ingen af oss kan komma för många orsakers skull... Mätte Thyra bli verkligt lycklig...Jag kan icke tänka mig henne annat än som ett litet "hustrubarn" som Dickens säger....

// Ur Christina Zetterbergs dokument om Ebba Björkenheim

Skärstads prestgård, 1 mtl, är beläget invid kyrkan på slutningen af östra bergåsen med en den naturskönaste utsigt öfver Landsjön ända till höjderna på vestra sidan om Wettern. Komministerbostället Berghem, kronogård af 1/2 mtl, beläget ej långt ifrån kyrkan, har utsigt öfver samma sjö med Wista kulle i fonden.

Redan efter 10 månader fick Thyra sitt första barn – en flicka som döptes till Karin.
 Men livet i prästgården var inte bekymmersfritt. Efter några månader dog Thyras styvson Carl i lungshot, bara 11 år gammal.
 Året efter fick Thyra sitt andra barn – sonen Arvid Herbert.
 Men Thyra hann inte glädjas åt detta. Tre månader senare dog hennes make och hon stod ensam i prästgården med sin styvdotter och två mycket små barn, långt från släkt och vänner.
 Hemma i Stockholm var hennes mor mer och mer isolerad och deprimerad och vårdades periodvis på "sinnessjukhus". Så från sin mor kunde hon inte få någon hjälp. Hennes syster Elin hade fullt upp att ta hand om deras mor och system Anna väntade sitt femte barn.

129

Berghem kronogård, 1/2 mtl. Komministerbostället

Personens namn, stånd, embete, yrke och näringslag, (bäcksluga-, labyss- och fattighjon), nationalitet (om främmande), tyten (svaginta, blinda, döfsumma)	Födelse-			Aktenskap Äkt. Gift. eller Enka.	Husflyttad Från (Staden i Län, Stad eller pagana i Husflyttstämman).	Ar. månad och dag	Död.
	Ar.	Mån. och dag	Ort. (Staden i Län, stad)				
1. Arvid Robert Rydberg	1857	8	Forsberg	Ug 73	v	g. s. 93	10.12.97
2. H. Abba Olofson Amelia Olofson	1828	10	Stycke	Ug 92	v		17.7.93
3. J. Carlsson Emanuel	1810	10	Forsberg	Ug 75	v	Arvid Rydberg 1852	25.3.70
4. D. Anna Märta Elisabet	85	14			v		1.8.91
5. D. Maria i Maria	87	14			v		23.7.95
6. D. Sofia Lydia	89	10			v		1891
7. J. Gustaf Carl	1820	11			v		14.3.93
8. J. Karin Elisabet	93	21			v		9.2
9. J. Arvid Herbert	97	9			v		

Besättnings- och förhörl. anteckningar.	Besättn. förhörl. och begitt H. H. rättverd.										Besättnings- och förhörl. anteckningar.	
	18		1887		18		1889		18			
	F.	N.	F.	N.	F.	N.	F.	N.	F.	N.		

Thyra bestämde sig i alla fall för att flytta tillbaka till Stockholm, men det dröjde till oktober 1899 innan allt var klart. Innan dess hade Thyras mor dött och hennes syster Elin gift sig och flyttat till Malmö.

Hennes styvdotter Märtha, som säkert fått hjälpa till med de små barnen, flyttade till Linköping, till sin morbror. Märtha gifte sig senare med Carl G. Rosenblad, men höll kontakten med Thyra och hennes systrar.

Karin 1897

Arvid Herbert 1898

Karin 1901

Thyra med de små barnen flyttade till Artellerigatan 27 på Östermalm i Stockholm. Där fick Thyra verkligen kämpa för att klara av rollen som ensam mor med begränsad ekonomi. Hon var ju uppvuxen i en fin miljö, med sin mamma Ebba som förebild, där det var viktigt att vara "fin" och uppföra sig med elegans och vackra kläder. I lägenheten behövde hon hjälp i hushållet och med barnen. Som prästänka fick Thyra en mycket liten pension och efter sin far hade hon ärvt en del, men det räckte inte långt och hon blev tidigt skuldsatt och fick lov att vända sig till sin syster Anna och hennes man, tillika Thyras kusin, för att få hjälp med det ekonomiska.

Även i Stockholm drabbades Thyra av stor sorg. 1903 blev hennes dotter Karin sjuk och dog, bara 8 år gammal. Lilla Karin begravdes i Solna.

Livet gick vidare och Thyra vände sig till sin syster Anna för stöd och hjälp med sonen Arvid som trivdes tillsammans med sina jämnåriga kusiner. Familjen Almqvist kom så att bli sonen Arvids fasta punkt.

Elin och Thyra 1906

Thyra fortsatte klä sig i det senaste modet till skillnad från sina systrar som klädde sig mycket mer modest. Var hämtade hon inspiration och var handlade hon sina kläder? Thyra hade ju franska som sitt "modersmål" så kanske läste hon de franska modejournalerna. Hennes mor hade under många år prenumererat på modemagasin. Kanske var Thyra en trogen kund hos den kända Augusta Lundin vid Brunkebergstorg?

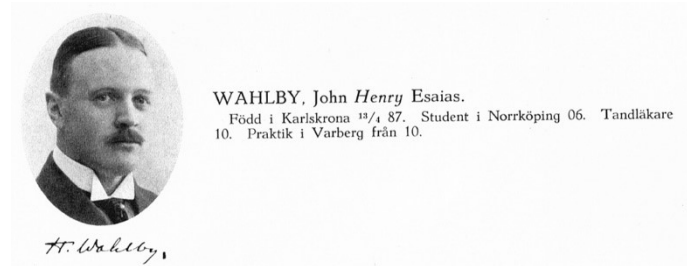

Augusta Lundins syateljé vid Brunkebergstorg i Stockholm omkring år 1900. På bilden syns sömmerskor, proverskor och tillskärerskor i fullt arbete. Företaget försåg hela Stockholms societeten, inklusive kungligheter, med det främsta i klädväg. Källa: Wikimedia Commons.

Augusta utvecklade sin ateljé till ett exklusivt modehus med en förnäm kundkrets, däribland hovet. Hon besökte varje år Paris där hon köpte modeller och tyger. Hon var pionjär i Sverige med att rationalisera arbetet i ateljén med särskilda sömmerskor för varje del av plaggen. Augusta Lundin var den mest berömda modeskaparen i Sverige före 1900-talet och hon var den första internationellt kända svenska designern. // <https://www.foretagkallan.se/foretagkallan-nyheter/lektionsmaterial/augusta-lundin/>

Omkring 1910 hade Thyra träffat en man vid namn Henry Wahlby. Han var 13 år yngre än Thyra och tandläkare från Varberg. Thyra började planera för ett nytt bröllop och bad sin svåger Sven om ett banklån för att rätta upp sina finanser inför bröllopet. Det gick inte riktigt som hon tänkt, då hennes svåger föll död ned när de tillsammans besökte banken för att ordna ett lån. Då tappade Thyra den trygghet som hennes svåger, tillika kusin, varit genom åren.

1912 gifte sig Thyra och Henry och Thyra flyttade ner till Varberg. Sonen Arvid Herbert fick dock bo kvar i Stockholm, inackorderad i närheten av sin moster Annas familj.

"I september 1913 skrev Henry till Anna att han är orolig för Thyras son Herbert (Arvid Rydén), då 16 år, som är inackorderad hos någon fru. Henry trodde inte att det fungerade för en tonåring och bad Anna, "som fostrat upp präktiga pojkar" att ta hand om Herbert".

Henry klagade också på Thyras "bristande pliktkänsla". Thyra har efter sitt första giftermål varit alltför självständig" // Utdrag ur Christina Zetterbergs dokument om Anna Björkman

I augusti, året efter föds sonen Gunnar* Axel Henry.

Men detta blev inget lyckligt äktenskap. Henry klagade över att Thyra inte kunde sköta hushållet och att hon spenderade alldeles för mycket pengar hos skräddaren.

"År 1915 skrev Henry åter till Anna och beklagade sig över Thyra. "Thyras räntor tycks för alltid vara fastlåsta att till en del betala hennes vansinniga skräddarräkningar...Tills Herbert blir student, får han av mina inkomster...alt hvad han behöfver...Anna var gift syster under Eders mors sjukdom, så Anna har nog skuld i Thyras dåliga uppfostran. Hur kan en människa gifta sig utan att vara lärd att sköta hemmets olika detaljer... Thyra står nu vid skiljovägen." // Utdrag ur Christina Zetterbergs dokument om Anna Björkman

1916 var skilsmässan ett faktum. I juni hölls ett medlingsmöte men utslaget blev en skilsmäsoansökan vid Statliga centralbyrån. Henry skickade iväg sonen till sina föräldrar i Värmland och Thyra flyttade 1: a juli ensam ner till Köpenhamn. Nu började en kamp för Thyra utan sin älskade lilla son. Hon fick bara begränsad möjlighet att träffa honom de kommande åren.

December 1917 upplöstes äktenskapet.

Äktenskapet med Thyra Elsa Antoinette f. Björkman godsamtals utslag d. 23/10 1917 ent. avr. p. H. Wahlby medling af min d. 16/11 1918 22K. up. 17 14/2	Frisk.	839	19
Äktenskapet m. J. H. E. Wahlby upplöst d. 9/10 1917 ent. avr. p. H. Wahlby 17 14/2		Denmark	16/7

Från Varbergs församlingsbok

Skilsmässa genom domstol 1915

Först i och med 1915 års lag om äktenskaps ingående och upplösning kunde oeniga makar få skilsmässa genom domstol. Dispensväsendet skrotades och domkapitlet slutade utfärda skiljobrev.

I den nya lagen infördes "skillnad till säng och säte" i en ny utformning, så kallad hemskillnad. Det innebar att om makarna var överens om att de inte ville fortsätta sammanlevnaden så kunde domstol häva denna. Om den inte återupptogs inom ett år kunde någon av makarna därefter ansöka om skilsmässa.

Varnings- och förmaningsförfarandet inom kyrkan togs bort, men för att erhålla hemskillnad ställdes krav på att makarna genomgått medling med hjälp av prästen i församlingen eller annan person som makarna själva valde. *Publicerad i Släkthistoria 3/2018*

Vad betydde det för Thyra som kvinna att vara "frånskild"? Innan 1916 års lag var skilsmässa helt förknippat med otrohet och "hor", vilket ju inte var anledningen till Thyras skilsmässa. Hur betraktade släkt och vänner hennes status som frånskild?

Kommer ihåg att jag läste de mycket omfattande skilsmässa-/bodelningspappren (farfar Henry vs farmor Thyra), efter att farfars andra fru Elin avlidit, allt var väldigt noga specificerat + ett engångsbelopp samt en månatlig anseelig summa pengar! // Johan Wahlby

Efter en tid flyttar Thyra tillbaka till Stockholm. Hon har fått hjälp av några bekanta att skaffa en lägenhet på Karlavägen, samt lite pengar av sin syster Anna. Lägenheten är så stor att hon kan ha "inackorderingar" och på så sätt försörja sig och avlöna ett hembiträde.

Från 1920-talet kom titeln hembiträde att ersätta de äldre benämningarna jungfru, piga, tjänarinna eller tjänstekvinna/flicka. // "Släkt nr 1 2020"

En av dem som bodde inackorderad hos Thyra omkring 1926, var elementärlärarinnan Sigrid Tidstrand från Västergötland. En del av Thyras inneboenden hade helpension vilket kanske betydde att Thyra hade sällskap vid tex måltiderna.

Vendla Dorigenia Walby/Wahlby/	ä: a	76 15/2	Jh2	Surbr.g. 23	32
Thyra Elsa Antoinette /Björkman/ Walhök Wahlhök	---	74 16/3	HE1	Karlav. 55	222

1935 bodde Thyra på Karlavägen 55. (Bilden nedan tagen av Barbro Carlsson 1961. Stockholms stadsmuseum Fotonummer Fö 240, Målningen till höger är av W.T. Smedley)

Pappa Gunnar ofta pratade om Dalarö, där han tydligen tillbringade några lyckliga sommarlov och då umgicks med "Valle", Gunnar Wallin, i samma ålder, Valle bodde tillsammans med sin syster och mamma på Karlavägen 55, 2 vån., arbetade senare fram till pensionen som bibliotekarie på KB, är ju borta alla tre sedan länge, hade inga avkommor, men dom bodde ju de facto i samma hus, hade kanske kontakt med Thyra? // Johan Wahlby

Thyra berättar i ett brev att hon en gång, strax efter sin skilsmässa från Henry Wahlby fick ett kuvert av system Anna, innehållande 8 st. 100-kr-sedlar!

Thyras ekonomi är dock fortsatt ansträngd och hon lever ett tillbakadraget liv. Hon skriver ibland till sin systerson Carl och till sin son Arvid och ber om ett "litet bidrag".

Systersonen Carl tog nog på sig rollen att "titta till" sin moster då och då. Carl var ungarl och en ordningsam person med stort intresse för släkten. Tyvärr hade han en ganska enkel tjänst på ett kontor, så några stora summor pengar kunde han ju inte avvara.

Ur brev från Thyra Björkman- Rydén- Wahlby till Carl Almqvist 1929–35 och 1949–53. I de flesta breven ber "lilla moster" att få låna pengar av Carl. I mars 1931 var Thyras morbror Edvard Björkenheim, Orisberg, Finland, på besök i Stockholm och bjöd då Thyra på middag // Christina Zetterberg

Genom hela livet var utseendet viktigt för Thyra.

Thyra är den enda i den syskonskaran som jag träffat. Tillsammans med min farbror Carl Almqvist hälsade jag på "Moster Thyra" i hennes hem på Karlavägen, 1946. Hon var då 72 år – och hårt sminkad, ovanligt för en "äldre dam" på den tiden. Min farbror berättade att hon använt smink redan som ung, vilket väckt anstöt i hennes kretsar. // Ur Christina Zetterbergs dokument om Ebba Björkenheim

"Liksom Christina besökte jag, tillsammans med farbror Carle, Thyra på Karlavägen år 1944. Jag var bjuden till Stockholm av Carl för att få uppleva firandet av svenska flaggans dag, vilket skedde bla på Stockholms Stadion, där dåvarande kung Gustaf V delade ut flaggor till olika organisationer. Jag har nog ungefär samma minne av moster Thyra som Christina - en hårt sminkad gammal dam!" // Inger Eriksson

En svensk version. 1900 till 1940-tal i Barnängen och Gahns produkter. Foto: Michael Folmer.

Under 1800-talet ansågs sminket oanständigt. Men vid 1900-talets början fick Hollywoods filmstjärnor allt fler att sminka sig. T L Williams blandade vaselin och kol till sin lillasysters Maybels ögonfransar 1915. Företaget Maybelline sålde den första kakmascaran 1917. Svenska kvinnor använde främst ansiktspuder, allt annat var oanständigt. //

<https://www.tekniskamuseet.se/lar-dig-mer/100-innovationer/smink/>

Sönerna

Om Gunnar Wahlby skriver Börje Larö i Hallands Nyheter 2003:

Att jubilaren skulle bli tandläkare stod tidigt klart. Hans pappa Henry Wahlby övertog tandläkare Lindblads mottagning på Kungsgatan 18 år 1910. Det var också där som Gunnar Wahlby föddes.

Eftersom Gunnars föräldrar skilde sig när han var liten bodde han hos sin pappa under skoltiden och tillbringade fram till 18-årsåldern ferierna hos sin mamma i Stockholm

Gunnar Wahlby har även andra intressen. Till dessa hör bland annat Frankrike, dess språk och kultur. Kanske ett arv från modern, uppfostrad i franskinspirerad miljö.

WAHLBY, Axel GUNNAR Henry. Född 17 aug. 1913 i Varberg. Föräldrar: tandläkaren John Henry Esaias Wahlby och Thyra Björkman. Student vid Halmstads högre allmänna läroverk 1931. Tandl.-kand. 1933, tandläkare 6 mars 1937. Praktik i Varberg sedan 1937.

Gunnar gifte sig och fick 3 barn: Gunilla, Johan och Lars. Gunnar blev 101 år.

Kontakten med Thyra var mycket begränsad och hon valde att bryta kontakten efter att Gunnars far dött 1944.

Pappa Gunnar besökte och älskade enbart två städer Stockholm och Paris vilka han försökte besöka varje år, vid Stockholmsbesöken tog han sig alltid ut till sin mamma Thyras grav, vilken han också såg till att betala omvårdnaden för.

Drar mig också till minnes en resa fader Gunnar gärna ville göra med mig till Finland (och en liten avstickare till Ryssland), han måste ha varit dryga 90 år när vi bilade iväg!

När vi kört ett tag sa han att vi måste åka via Skärstad, jag tror han fällde en tår när vi passerade och stannade vid kyrkan och prästgården. På hemvägen genom Finland kom nästa överraskning när pappa ville göra en avstickare till Kotka och hälsa på paret Björkenheim, som jag förstod var hans mormors släktingar, fantastiskt trevligt besök! // Johan Wahlby

Även kontakten med Arvid var bara sporadisk genom åren, trots att Thyra flyttade tillbaka till Stockholm. Arvid tillbringade regelbundet tid hos sin moster, som blivit änka, och hennes söner. Och han gick i sin kusin Gustafs fotspår och läste till präst. Om Thyra var med när Arvid tog studenten eller prästvigdes vet vi inte.

Mamma tog sig särskilt an systersonen efter Moster Thyras andra bröllop anno 1912. Hon skaffade honom bra inackordering och genom henne gick pengarna som Arvid behövde.// ur Carl Almqvists "Min Moder"

RYDÉN, ARVID HERBERT, född 15/9 1897 i Skärstad, Jk. l. Studentex. i Stockholm 16, teol. fil. ex. 19, teol. kand. 24, prakt. teol. ex. 24, prästvigd för Härnösands stift 24. Kyrkoadj. i Östersund 24, komm. i Möja 29, t. f. pastor och förste lärare vid centralfängelset i Härnösand 32.

Arvid stannade i Härnösand, gifte sig och fick två barn, Karin och Sven. Kontakten med Thyra hade i stort sätt upphört. Arvid skickade dock regelbundet pengar till Thyra. I november 1952 dog Arvid, endast 55 år gammal.

Epilog

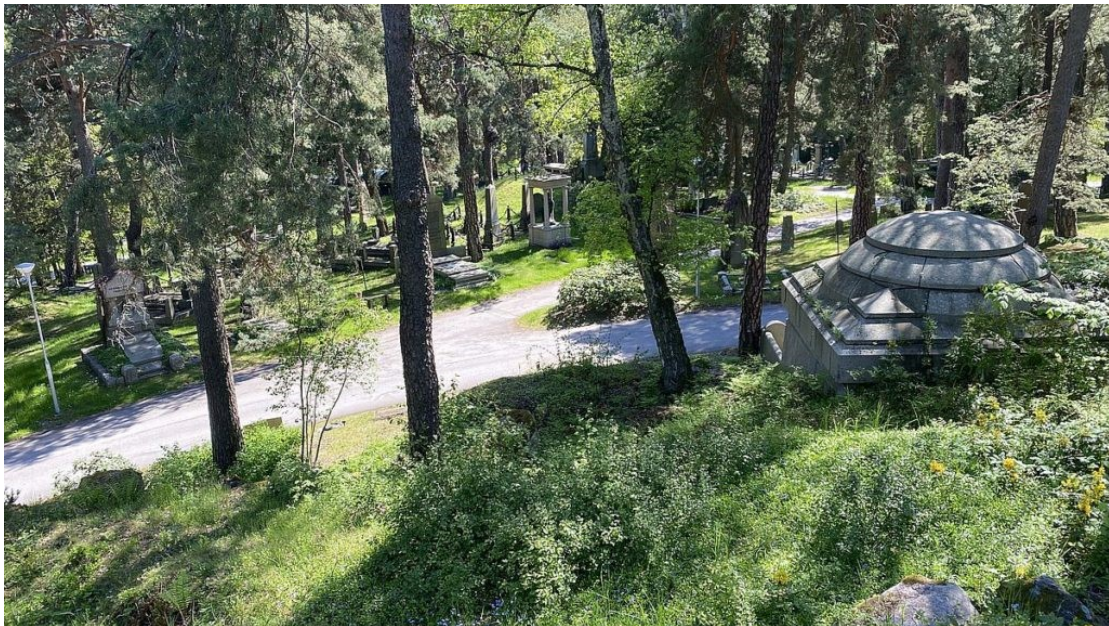
Om Thyras sista år vet jag inte mycket annat än att hon bodde ensam i en dyster lägenhet på Karlavägen i Stockholm. Livet hade nog inte varit rättvist och inte gett henne den trygghet och de förutsättningar hon behövde. Hon levde i en tid då samhället förändrades snabbt.

Hennes syster Anna dog redan 1924 och systemen Elin 1941. Thyra överlevde även sin son Arvid och alla syskonbarnen utom ett.

Med den uppväxt Thyra hade kan man anta att hennes självkänsla var låg. Hon sökte tryggheten i det yttre. En del av svaren finns kanske också i hennes gener. I slakten Björkman fanns flera som kämpade med psykisk ohälsa och som periodvis vistades på olika hem för att få hjälp med depressioner och "nervsjukdom". Hennes mor och bror blev ju t.ex. omyndigförklarade på slutet av sina liv.

Var det, det som gjorde att hon, som så många idag, spenderade mer pengar på flärd än vad hon hade tillgång till?

När Thyra dog 1967 begravdes hon invid sin dotter Karin i graven i Solna. Med på begravningen var sonen Gunnar med fru.

Tyra Elise Antoinette Björkman

1874–1967

FÖDELSE 16 MAR 1874 • Järfälla, Stockholm, Sverige

DÖD 17 APRIL 1967

2:a gammelfaster

Fakta

Namn

Tyra Elise Antoinette Björkman

Kön

 Kvinna

Ålder 0 — Födelse

16 Mar 1874 • Järfälla, Stockholm, Sverige

Ålder 12 — Bostadsort

1886 - 1897 • Skärstad, Jönköping, Sweden

Ålder 21 — Vigsel

1895 • Hedvig Eleon, Stockholm, Sverige

Arvid Lorentz Rydén
(1857–1897)

Ålder 25 — Bostadsort

20 oktober 1899 • Hedvig Ellionora Stockholm

Flyttar med sin två barn från Skärstad

Ålder 38 — Vigsel

29 oktober 1912 • Hedvig Eleonora, Stockholm, Sverige

John HENRY Esaias Wahlby
(1887–1944)

Ålder 93 — Död

17 april 1967

Begravning

6 november 1967 • Norra begravningsplatsen, kvarter 21B, gravnummer 14 i Solna

Begravd i samma grav som dottern Karin Rydén

Bostadsort

Hedvig Eleonora, Stockholm, Sweden

Bostadsort

Skärstad, Jönköping, Sweden

Släkt

Föräldrar

AXEL Fredrik Björkman brukspatron
1833–1886

EBBA Lovisa Sofia Björkenheim
1844–1898

Syskon

Albert Axel Fredrik Björkman
1863–1906

ANNA Maria Sophia Björkman
1864–1924

Görel Elin* Margaretha Björkman
1866–1941

Thyra Björkman
1872–1873

Make/maka och barn

Arvid Lorentz Rydén
1857–1897

Karin Elisabeth Rydén
1895–1903

Arvid Herbert Rydén
1897–1952

Make/maka och barn

John HENRY Esaias Wahlby
1887–1944

GUNNAR Axel Henry Wahlby
1913–2014

